

שִׁירָה חֲדָשָׁה

פּוּרִים

מפגש אישי ומשפחתי בימים ההם בזמן הזה

יוחאי מקבילי

כולנו משפחה
נוסח והלכה לכל העדות

כולנו נבונים
מגילת אסתר • גלות • זהות • אחווה

כולנו חכמים
ביאור קצר ואיורים

תוכן עניינים

- תוכן עניינים 3
סדרת שירה חדשה – חזון ומטרה 4
פתח דבר 5

חודש אדר ושבת שקלים

- חודש אדר 8
שבת שקלים 10

שבת זכור

- זכירת עמלק והמלחמה נגדו 14
פשר האנטישמיות לדורותיה 25
הפטרה – מלחמת שאול בעמלק 18
פיוטים לשבת זכור 32

מגילת אסתר

- מבוא למגילת אסתר 35
הרקע ההיסטורי – גלות, נכר והתנכרות 40
פיוטים וברכות לפני קריאת המגילה 54
א – היכרות עם אחשוורוש ופרס 57
ב – אסתר ומרדכי בשלטון בזהות מוסתרת 63
ג – הצו להשמדת היהודים 71
ד – מהפך 1: אחריות מתוך הכרה בזהות 77
ה – מהפך 2: משתה אסתר הראשון 83
ברכות ופיוטים אחרי קריאת המגילה 116
ו – מהפך 3: המן מפיל את עצמו 89
ז – הצלה 1: משתה אסתר 2 ותליית המן 95
ח – הצלה 2: הצו להגנה עצמית 99
ט – הצלה 3: הניצחון וקביעת החג 105
י – סוף טוב לאחשוורוש ולמרדכי 115
אחרית דבר למגילה 119

שמחת פורים

- תענית אסתר 124
ימי פורים 125
מנהג התחפושות 128
מצנת היום: סעודת פורים ומשתה 129
מצנת היום: משלוח מנות 131
מצנת היום: מתנות לאביונים 132
ברכת המזון 134

ציר זמנים לתולדות ישראל כרקע למהלך המגילה – פנים כריכה אחורית.

סדרת שירה חדשה – חזון ומטרה

תכלית חייו של האדם, כפי שניסח הרמב"ם בסוף מורה הנבוכים, היא משולשת: לשאוף להכיר את אלוהים-האמת ככל שניתן; להכיר את הדרך שבה הוא פועל בעולם, כלומר להכיר את הדרך שבה העולם פועל; ומתוך כך לחיות ולהנהיג חיים של משמעות והולמים את המציאות באמת. המצוות במעגלי החיים והשנה מאפשרות לאדם ולחברה לכונן את חייהם ולכוונם למימוש תכלית זו.

תפיסתו של הרמב"ם פועלת בשני תחומים, שמתח ביניהם ואין רגילים לראותם כדרים בכפיפה אחת: מחד מחויבות אדוקה לביסוס החיים על בהירות **התבונה והחוכמה** (ולא על מיסטיקה ועל שפה לא בהירה), ומאידך מחויבות לזהות לחיים מלאי **אהבה ותורה**. מתח זה יוצר **שירה**. תפיסתו מבחינה בין עיקר וטפל, הלכה ומנהג, עיקרון ויישום בפועל. עם זאת, תפיסתו אינה מוכרת לציבור הרחב, ומחמת מיעוט העיסוק בה לא תמיד קל לחלץ מרחבי תורתו משמעויות רלוונטיות. מכל מקום הכרת תפיסתו היא הזדמנות מרעננת לכל אחד.

החזון של סדרת "שירה חדשה" מבית היוצר של "מפעל משנה תורה", הוא ללוות את **מועדי מעגל השנה ואירועי מעגל החיים**, ולהעניק לקוראיה הזדמנות להיחשף לתפיסת עולם תבונית ומלהיבה, שהציר המרכזי שבה הוא השראה ממבטו של **הרמב"ם** על טקסטים מכוננים, בזיקה למועד ולאירוע. תפיסתו של הרמב"ם את המציאות ואת תורת ה' – שכמובן אינו היחיד אבל מטיב לנסח תפיסה שלמה – רחבה וחובקת עולם, והיא שוזרת הלכה והגות, מיוזג גוף ונפש, תפיסה מדינית ושלמות הפרט, תודעה אוניברסלית וייחודיות עם ישראל.

כל ספר בסדרה זו הוא הזמנה להצצה על ההלכה היהודית ועל רעיונותיה הסובבים את נקודות הזמן, באופן **בהיר** המשותף **לכל עדות ישראל**. אפשר שהספר ילווה את הקורא במועדים, בתפילות (אם כי אינו תחליף לסידור), ובאירועי מעגלי החיים; אנו מציעים **קריאה יחדיו סביב שולחן המשפחה והחברים**. קריאה זו תעורר לימוד משותף ושיח מרענן ותאפשר תחייה מחודשת של המקורות היהודיים ושל הרעיונות הגלומים בהם. אנו מקווים שסגנון הכתיבה העדכני והמחשבה הרבה על חזות הדברים, ישיבו רוח מרעננת לבאים בשערי הסדרה.

פתח דבר

ספר זה הוא הזדמנות לפתח את רעיונות היסוד של פורים וחודש אדר – **חגיגת ניצחון גדולה של בחירה בזהות היהודית, אחדות ושמחה** למול פני **הרוע של האנטישמיות והגלות** – לתפוס את הדברים החשובים ביותר, ולהזמין לשינוי משמעותי בחוויית החג ובהכרתו לעומק.

מרכיביו המהותיים של החג

בסיפור פורים משולבות שלוש נקודות יסוד, שאפשר להקביל אותן לרקע מן העבר, התמודדות בהווה וחזון לעתיד:

השנייה היא **האחוה**. תחושת **השותפות**, הסולידריות, הערבות ההדדית שמאפשרת לעם לשרוד בגלות ולהתמודד ככל שאפשר עם השנאה שבחוץ. זהו היפוך לדברי המן כי עם ישראל הוא "מְפָרָד וּמְפָרָד בֵּין הָעַמִּים". במגילה נראה שהיהודים בכל מדינות המלך **מתכנסים יחד**, מתאבלים וצמים יחד; **בונים יחד** את כוחם, וביום ההשמדה הצפוי **נלחמים יחד** נגד אויביהם; ולבסוף, **שמחים וחוגגים יחד**. וכל מרכיבי חגיגת פורים – **משלוח מנות איש לרעהו, מתנות לאביונים, ואף השכרות** – מכוננים את **האחדות בשותפות הגורל**.

השלישית והחשובה מכולן היא **הזהות**. גיבורי המגילה מבצעים תפנית ומכירים בזהותם, בחרים ליטול **אחריות** על מצבם, ומצילים את עצמם ואת עמם. בבחירה זו רואים חכמים את קבלת התורה **כְּאִמְנַת-עַם** פעם שנייה מאז מעמד הר סיני, והפעם מתוך הסכמה שלמה. בסדרת מאמצים המשולבים **ביד אלוהים נעלמה** מצליחים גיבורי המגילה להפוך את המצב

האחת היא **פני הרוע**. ברקע הסיפור רואים את **האנטישמיות** במלוא אימתה במצב הנוראי של **גלות**. אנטישמיות שהביאה להחלטה על "פתרון סופי" שמטרתו חיסול מוחלט של העם היהודי, השמדה מוחלטת ללא מתן ברירה. זו אנטישמיות קמאית וחדיתית, ששורשה עוד ביציאת מצרים, במפגש הטרווריסטי חסר התקדים עם **עמלק**, שהתורה מצווה אותנו לזכור אותו לנצח, ולעולם להילחם נגדו באופנים נחרצים שאין באף מלחמה. השנאה כנגד היהודים בפרס מתחוללת בשעה שהיהודים חלשים וזרים בארץ לא להם. שנים רבות אחרי חורבן צורב, הם עדיין מנוכרים לתושבי הממלכה. אבל חולשתם אינה רק חיצונית; **מרדכי ואסתר מסתירים את זהותם**, גם כשהם במעמד פוליטי בכיר בממלכה. כשהקורא מתוודע לקורות הימים ולמיקומה של המגילה לאחר ההחמצה של הכרות כורש, הוא מגלה כי גיבורי המגילה **מתנכרים** למאמץ המאתגר, המתחולל בארץ ישראל, להחיות את המרכז היהודי שם, שבליבו המקדש.

היא ירושלים והמקדש. חמש עשרה שנה יעברו מאז ימי הניצחון במגילה, והמסקנה האמיתית תתחיל להתגשם: גל עלייה חדש יעלה מפרס לישראל ויחזק את המרכז הלאומי, שבבוא הזמן יקדם מדינה יהודית בארץ ישראל.

הזמנה לשותפות ולחשיבה

ומרעננת. אפשר שהקוראים ישאבו ידע והשראה רק מחלקים מסוימים. עיקר הדברים הוא שהיכרות מעמיקה עם רעיונות היסוד של החגיגה מאפשרת להזמין את הקורא לחוויית חשיבה מחודשת. הביטוי "בימים ההם בזמן הזה", מקבל משמעות חדשה בכל חגיגה, ומצייד אותנו באופנים שבהם אנו מבקשים להתחדש.

שלמי תודה

בעת שנכתבת הקדמה זו, עם ישראל במאבק חזיתי גלוי עם שלטון המן של ימינו באיראן וגרורותיו מסביב לארץ בטבעת אש: חיזבאללה, חמאס, החות'ים ועוד. מתוך אסון נוראי שבו שרידותנו היתה מוטלת על הכף, מתחיל לבצבץ הניצחון; לצד הכאב שעדיין מדמם ותוסס, נוצרה הזדמנות לעצב יחד מציאות טובה יותר משהיתה. תפילה לה' נישא, שעם ישראל ומנהיגיו ינצלו הזדמנות זו לביסוס המדינה ולשיבת בניה מן השבי; ומתוך בסיס זה, נתוודע לזהותנו ולתפקידנו הנצחי והגדול, נהיה אבן שואבת ליהודים מכל העולם, ונהיה אור ברוח המסורת היהודית לדורותיה, שבה כרוכים אחריות והודאה, יוזמה וגבורה, אחווה ושמחה. בימים ההם בזמן הזה. זאת אנו מבקשים להעניק לקורא כפי כוחנו.

המסוכן לעמדת כוח ופוטנציאל לעם היהודי. אך דא עקא, הגאולה והחזון אינם מצויים בספר זה. גם לאחר הניצחון על אויביהם, גיבורי המגילה נשארים בפרס, עדיין משועבדים לתבנית מתוקה של גלות, המשכיחה את ציון,

ספר זה נועד ללוות את הקורא לקראת חודש אדר ועד סעודת פורים. הספר מיועד לאנשי ספר, המחפשים ידע משמעותי וממוקד בנוגע לפורים, וגם תלמידי חכמים יוכלו למצוא בו חידושים ונקודות מבט מרעננות. ספר זה מרחיב את היריעה בנושאי פורים, והוא הזמנה לחשיבה מעמיקה, מחודשת

ספר זה יצא בזמן קצר. פי מלא תודה לה' הטוב, ולאנשים טובים שסייעו בהגהות ובעריכה: נחמה ארנסטוף על העריכה המדוקדקת בטוב דעת ובדבקות חזור והגה, שריה הלוי הגרפיקאי שעבד עימי כבר לפני כשבע שנים על עימוד המגילה, אחינעם בתי שעמלה על עימוד הספר בחוכמה מרובה, חנן גרשוני ושחר עדוי על ההגהות, נתנאל רטבי שהאיר נקודות רבות, נחמיה בועז על האיורים המקסימים אריאל אררט (הפטרה), ומרים מימון. לחברי צוות מפעל משנה תורה: יניב טווילי, ישי רוזנצויג, שלום פנחס כהן, דוד משה, איציק וייספיש, אלעד בוסאני-לוי, וחנן מגורי. תודה מיוחדת לנוות ביתי ואהבת חיי ולילדיי המסייעים. בזכותם כולם הדברים חיים, קיימים ומוגשים לפניכם.

שִׁירָה חֲדָשָׁה

חודש אדר ושבת שקלים

מרבנים בשמחה, והשותפות לקודש

שִׁירָה חֲדָשָׁה

שבת זכור

על עמלק ואנטישמיות, והתגובה הנדרשת

פשר האנטישמיות לדורותיה

במגילת אסתר פרק ג מופיעה לנו ההוויה הגלותית במלוא אימתה: שנאת יהודים ממוסדת, שמובילה להצעה מעשית להשמדם לחלוטין, ללא כל תנאי או מתן ברירה אחרת. זו גם הצעת "הפתרון הסופי" של גרמניה הנאצית בראשות היטלר. בשני המקרים בסיס השנאה היה נטוע עמוק בחברה לפני ההוראה מן השלטון.

המונח אנטישמי הוא אנטישמי

ולכן מדויק יותר להגדירה כ"שיטה להצדקת שנאת יהודים". השיטה מעניקה לשנאה טעמים, שאינם טעמיה וגורמיה האמיתיים, והם בגדר עלילה. ואלה הם ראשי דרכיה: **הַבְּדוּת** – היא מאשימה את היהודים בחטאים שאינם בהם כלל; **ההכללה** – היא מגלגלת על הכלל כולו את אשמות היחידים; **הייהוד** – היא מייחדת ליהודים חטאים שאינם מיוחדים להם, ומבליטה אותם כחטאים "יהודיים"; **ההחמרה** – היא חושבת להם לחטאים מה שאינו נחשב לאחרים לחטאים. לעיתים גם יהודים מאמצים שיטה זו, לא משנאת היהודים אלא "מאהבה", בדרישה לעמוד בסיפי "מוסריות" שאינה מוחלת על אף קיבוץ **אנושי** (יחזקאל קריפמן, חורבן הנפש).

המונח "אנטישמיות" הומצא על ידי וילהלם מאר, עיתונאי ופוליטיקאי גרמני, בשנת 1879, שטען, לראשונה מתוך השקפה "**מדעית-גזעית**", שהיהודים נחותים. השימוש במונח סייע להצדיק רדיפות וגזענות נגד יהודים בעידן המודרני, במיוחד באירופה. **המונח מטעה**, שהרי הוא מתייחס לכאורה לשנאה כלפי "עמים שמים" (שם היה מבני נח, ומצאצאיו יצאו גם ערבים וקבוצות נוספות), אך מעולם האנטישמיות לא כוונה אלא כנגד **יהודים בלבד**. הנאצים למשל לא מצאו סתירה בין שנאת יהודים וחיזור אחר הערבים. אנטישמיות בדרך כלל נתפסת כ"שנאת יהודים", אבל אנטישמיות יכולה להתקיים גם ללא "שנאה",

מרכיבי האנטישמיות והפרדוקס הפנימי

שהיו מופיעים בכל מקום; מפני שהיו חלשים, ומפני שהיו חזקים; מפני שתמכו בקפיטליזם, ומפני שתמכו בקומוניזם; מפני שהם נוודים וללא מדינה, ומפני שיש להם מדינה. לא רק **השיעונים השונים** **סותרים זה את זה**, אלא שגם **בכל טיעון יש סתירה פנימית**. ליהודים יש עוצמות והם מסוכנים מחד, אבל הם גם חלשים, ולכן הבה נכה אותם עכשיו. כך בדברי פרעה (שמות א, 10-11), וכך בדברי המן (ראו הרחבות אסתר ג, 7). היהודים הפכו לסמל מאיים, שחולשתם הצדיקה את המחשבה שאפשר להכחידם באופן שיטתי.

בדרך כלל מייחסים לאנטישמיות (עד להקמת מדינת ישראל) שילוב חמור של שלוש שנאות מיעוטים: היהודים היו 1) זרים למקום; 2) חלשים; 3) שונים – בעלי ייחוד דתי (אנציקי עברית). מתוך כך נעשו היהודים **שעיר לעזאזל** למשברים דתיים, כלכליים ופוליטיים. בהסבר זה עדיין חסר משהו יסודי.

קשה לעמוד על פשר שנאת היהודים מפני שהיא מופיעה בדרכים סותרות. יהודים היו מושא לשנאה תהומית מפני שהיו עניים ובזויים, ומפני שהיו עשירים; מפני שהיו מבודדים ונבדלים, ומפני

מה ניתן לעשות? – שלושה כיוונים

הדבר השלישי, שכלל אינו במגילה, הוא **החזון של העם היהודי, היוצא מציון ומלמד את כל העולם**. חזון המבסס את מהותו של העם כעם ה', והתורם לאנושות כולה תפיסת עולם של חיפוש אמת ופיתוח מהות האדם ורווחתו. זהו **חזון ימות המשיח** של העולם היהודי, הנוגע **במהות** חיי האדם ולא רק בקיומו הפיזי או בעליונותו הטכנולוגית. תרומה זו לעולם תדגיש את **הייחודיות של תפיסת התורה**, כפי שטובי האומות למדו מן היהודים.

תחילה, כבמגילת אסתר, על היהודים לזעוק מול האימה, להיות **מודעים לשנאה הקמאית והמושרשת, ולבחור בזהותם**, אף שבשלב הראשון הכרה זו עלולה להגביר שנאה. עליהם לקבל אחריות מבחירה כדי לפעול אקטיבית מתוך אחדות העם. שנית, כדי לפתור את חולשתו של עם ישראל, יש לצבור **כוח צבאי, מדיני וכינלאומי**. גם **הקמת מדינת ישראל**, לא פתרה את בעיית האנטישמיות, אבל היא אפשרה מקלט בטוח יותר מכל מקום אחר בעולם, ומענה **יציב ועוצמתי** לאנטישמיות. אומנם בישראל נרצחים יותר יהודים מאשר בכל מקום אחר בעולם, אך הרבה פחות מאשר ללא מדינה (זכרו את השואה), ורק קיום המדינה מאפשר ליהודים לחיות בבטחה מחוצה לה.

סופו של המן, עם קישור לסמלי המפלגה הנאצית. ארתור שיק, ארה"ב, 1948.

האמן אוזו אוזני המן וכותב את הברכה שבסוף המגילה "הנפרע לעמו ישראל", תוך שהוא מתבונן בהמן, הנראה כמו הנידונים למוות במשפטי נירנברג, שנתלו גם הם.

מבוא למגילת אסתר

מגילת אסתר היא סיפור המעשה המעניק לחג הפורים את תוקפו ומשמעותו. קריאתה של מגילת אסתר, המכונה גם "המגילה", זכתה למעמד ייחודי ביהדות, מעמד שלא ניתן לאף אחד מספרי הנביאים והכתובים האחרים. כך פותח הרמב"ם את הלכות

מגילת אסתר (מגילה א, א):

קריאת המגלה בזמנה – מצות עשה מדברי סופרים [=מתקנת חכמים]; והדברים ידועים שהיא תקנת נביאים. והכל חיבין בקריאתה, אנשים ונשים וגרים ועבדים משחררין. ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו כהנים בעבודתם [בבית המקדש] מבטלין עבודתם ובאין לשמע מקרא מגלה. וכן מבטלים תלמוד תורה למקרא מגלה, קל וחומר לשאר מצוות שלתורה, כלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קורבין, שהפוגע [הפוגש] בו – קורבו תחלה ואחר כך קורא.

מאליה, ולוותר במאמץ רב, כפי שמתועד במגילה עצמה (ט, ט). חכמים מתארים את בקשתה של אסתר "כתבוני לדורות" (בבלי, מגילה ז, א). ייחודה של המגילה, כעומדת בפני עצמה, מתבטא גם בהלכה הקובעת שאין לקרוא את המגילה אם היא אינה נפרדת משאר ספרי הכתובים שבתנ"ך (מגילה ב, ח):

אין קוראין בצבור במגלה הכתובה בין הכתובים, ואם קרא – לא יצא, אלא אם כן היתה יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהיה לה הכר.

מעמד מקרא מגילה ייחודי: הוא דוחה את עבודת הכהנים, ואף תלמוד תורה, שהיא בין המצוות החשובות ביותר, ואפילו לבניין בית המקדש לא מבטלים לימוד תורה לילדים (בית הבחירה א, ב).

פורים, שהוא חג חדש שאינו מן התורה, אלא מתקנת הנביאים (חגי, זכריה ומלאכי) זוכה למצווה במעמד על. בייחוד שלדעת הרמב"ם המונח "נביאים" כאן הוא במובן רחב, ולמעשה מדובר רק בדרגת "רוח הקודש" המובילה לנבואה (מ"ו ב, מה, 15).

התמיהה על מעמד המגילה רק גוברת בחתימת הלכות מגילה, שבהן פוסק הרמב"ם כי הנ"ך עתידיים להתבטל בימות המשיח חוץ ממגילת אסתר. ככל הנראה, הכוונה היא למעמדם ככתבי קודש, שכן אז תחזור הנבואה לישראל וייכתבו ספרים חדשים (מגילה ב,ח):

כָּל סִפְרֵי הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים עֲתִידִין לְבָטֵל לְיָמֹת
הַמְּשִׁיחַ, חוּץ מִמְּגִלַּת אֶסְתֵּר, הִרִי הִיא קִיּוּמָהּ כַּחַמְשָׁה חֲמִשִּׁי
תּוֹרָה וְכִהְלָכוֹת שְׁלֹתוֹרָה שְׁבַעֲלָפָה, שְׁאִינֶן בְּטָלִין לְעוֹלָם.
וְאִף עַל פִּי שְׁכָל זְכוּרֵן הַצָּרוֹת יִבְטֵל, שְׁנֵאמַר: "כִּי נִשְׁכָּחוּ
הַצָּרוֹת הָרָאשׁוֹנוֹת...". (ישעיהו סה, טז). יָמֵי הַפּוֹרִים לֹא יִבְטָלוּ,
שְׁנֵאמַר: "וְיָמֵי הַפּוֹרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים,
וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף [=לא ייבטל] מִזְרָעָם" (אסתר ט, כח).

מהו סודה של המגילה? כיצד סיפור הנראה כאגדה על מלך כול-יכול עם הרמון נשים, רומנטיקה, תככים ומזימות בינלאומיות, הפך לספר נצחי? כיצד הדמויות היהודיות בו, הנראות כמוטמעות בתרבות הפרסית, נותרו מרכזיות במורשת היהודית? הרי אין בו קריאות מוסריות כספרי הנביאים, ואפילו שם ה' אינו נזכר בו.

סודה של המגילה טמון בשלושה מרכיבים:

הבאה מתוך בחירה בזהות היהודית. המגילה עוסקת בגילוי זהות יהודית בתוך סביבה גלותית וחסרת עצמאות, בתדהמה לנוכח השנאה האנטישמית, ובגילוי של נאמנות עמוקה ומחויבות לעם ישראל – מחויבות המצריכה אחווה, אחריות קהילתית, תעוזה ותחכום. כל אלו הם חוויות קיומיות של הוויה לאומית **בימים ההם בזמן הזה**. אומנם יש במגילה היבטים נוספים, כגון ממד קומי, אך הנושאים הזהותיים הם, ככל הנראה, המרכזיים – אותם חכמים הדגישו והעצימו. בהם נעסוק בהרחבות שלצד המגילה, ובאחרית דבר למגילה.

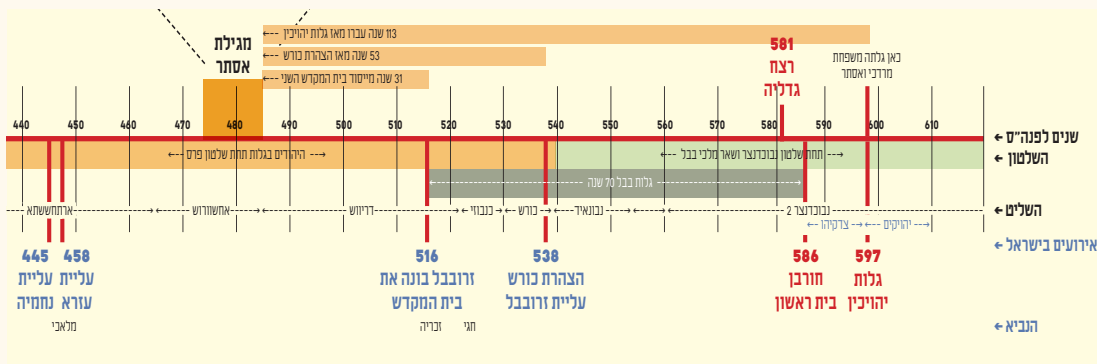
הראשון הוא במציאות ה**רבודה** שהיא מציעה. במבט חיצוני, היא מציעה סיפור מרהיב עין ושובה לב, אך במבט פנימי מתגלה עומק נוסף, יפה ומורכב אף יותר.

השני, המגילה אינה רק רבודה, אלא גם **מהופכת** לחלוטין ("וְנִהְפֹךְ הוּא"). הזרמים הפנימיים העמוקים שבה סותרים את המהלך הגלוי ומשנים את העלילה. זוהי אינה רק מגילת אֶסְתֵּר, אלא גם "מגילת הַסֵּתֵר".

השלישי, המגילה מטעימה את **שמחת פורים**, ודרכה הקורא מתוודע ל**מושגי יסוד בקיומו של העם בגולה** תחת איומי אנטישמיות, ותפנית פוליטית

חורבן מדיני ראשון: גלות ישראל (721), וגלות יהודה: יהויכין (597), ובבל (586) לאחר כיבוש יהושע את ארץ ישראל, תקופת השופטים ומלכות בית דוד ושלמה, התפצלה הממלכה המאוחדת לשתי ממלכות: ממלכת ישראל, שהיתה הגדולה מבין השתיים וכללה את עשרת השבטים, וממלכת יהודה, שהיתה קטנה יותר וכללה את שבטי יהודה ובנימין, סביב ירושלים. בשנת 721 לפנה"ס החריבה ממלכת אשור את ממלכת ישראל והגלתה את תושביה. אירוע זה מכונה **גלות עשרת השבטים**. רוב השבטים הללו נעלמו בגלותם ואבדו מההיסטוריה היהודית.

את ממלכת אשור כובשת ממלכת בבל, וכ-124 שנים לאחר מכן, כובשת בבל את ארץ יהודה ומגלה את המלך יהויכין, המכונה גם יְכִינָה (קראו: יכזניה), יחד עם כל שכבת האליטה השלטונית. זהו הגל הראשון של גלות בבל, המכונה **גלות יהויכין** (597 לפנה"ס), כפי שמתואר: "וְהִגְלָה אֶת כָּל יְרוּשָׁלַם וְאֶת כָּל הַשָּׂרִים וְאֶת כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֹשֶׂרֶת אֲלָפִים גֹּלְהָ וְכָל הַחֶרֶשׁ וְהַמְסַגֵּר [=בעלי המקצוע], לֹא נִשְׁאַר זֹלַת דָּלַת עִם הָאָרֶץ" (מלכים-ב כד, טז). גם משפחתו של מרדכי היהודי והגלתה באותה תקופה (להלן ב.ו.). 11 שנים לאחר מכן, המלך צדקיהו מורד בממלכת בבל. בתגובה, בבל כובשת שוב את יהודה, ונבוכדנצר מחריב את בית המקדש הראשון ומבצע את הגל השני והמרכזי יותר של גלות תושבי הארץ – **גלות בית ראשון** בשנת 586 לפנה"ס.

בפנים הכריכה האחורית – לוח זמנים מוגדל ומלא

חטא המרגלים

הוא אחד האירועים הדרמטיים ביותר בתנ"ך, שבו עם ישראל סירב לעלות לארץ

ישראל, ונידון שלא להיכנס לארץ (ראו במדבר יג-טז; דברים א,כ-מ).

בצהרת כורש, כאמור, ניתנה ליהודים הרשאה לשוב לארץ ולבנות את בית המקדש, אך רובם בחרו להישאר בגלות ככל ולא חזרו. ייתכן שאילו היו עושים זאת, מקימים מחדש את מדינתם ולא נותרים "עם אֶחָד מְפָרָד וּמְפָרָד" (אסתר ג,ח), **גזרת ההשמדה של המן היתה נמנעת**.

בסוף המאה ה-18, החלו עליות מוקדמות של תלמידי הגאון מווילנה (הגר"א) ותלמידי הבעל שם טוב, אך רבים מהיהודים בגולה לא הצטרפו, ונשארו במזרח אירופה, לסבול מפוגרומים ואנטישמיות עזה. בסוף המאה ה-19, החלה תנועת הציונות לקרוא ליהודים לעלות לארץ, אך שוב רוב היהודים סירבו להצטרף, חלקם בטענה "דתית" שרק המשיח יביא את הגאולה. אילו היו עולים לארץ, היו היהודים רוב בארץ, ורק מיעוט מהתושבים היו ערבים, שהצטרפו והתרכו בגלל הרווחה שבאה עם פיתוח הארץ.

בצהרת בלפור (1917) בריטניה התחייבה לסייע להקמת "בית לאומי לעם היהודי" בארץ ישראל, אך היהודים לא עלו. בוועידת סן רמו (1920) קבעו המעצמות, בין השאר, את גורל ארץ ישראל, בהענקת הכרה משפטית בינלאומית מחייבת בזכות היהודים על הארץ, בהתבסס על הצהרת בלפור. אך יהודי אירופה לא עלו, גם לנוכח עליית המפלגה הנאצית. ההזדמנות שוב הוחמצה, ולאחר מכן כבר היה מאוחר מדי כאשר בריטניה הגבילה את העלייה לארץ (הספר הלבן 1939). רוב היהודים שנשארו – נספו בשואה. לאחר השואה, חלק מהניצולים עדיין העדיפו להגר לארה"ב ולא לעלות לארץ ישראל. ב-1948 קמה מדינת ישראל, אך יהודים רבים נשארו בגולה ולא עלו מיד, למרות ההזדמנות ההיסטורית.

בשנה השנייה ליציאת מצרים בני ישראל שולחים 12 נשיאים למשימת ריגול בארץ ישראל. בחזרתם, 10 מהם מתארים באופן שלילי את הארץ, ורק שניים מהם – יהושע בן נון וכלב בן יפונה – מנסים לעודד, אך העם מתייאש ואינו רוצה להתמודד עם הכניסה לארץ. בתגובה ה' מכריז שהדור הנוכחי, מלבד השניים, לא ייכנס לארץ וימות במדבר, ורק הדור הבא, כעבור 40 שנות נדודים במדבר, ייכנס לארץ. האירוע נחקק כטראומה הגדולה ביותר של יציאת מצרים, והיא הסיבה הראשונה לצום תשעה באב (תעניות ה,ג). הרמב"ם מסביר (מ"ג ג,לב) שמדובר בתוצאה טבעית של דחיית העם את העלייה לארץ.

חטא המרגלים הבליט את אופיו העברותי של העם – רכרוכי ופחדן, שאינו מסוגל להילחם; לכן צריך להמתין לדור הבא שיגדל במדבר הפראי, ויהפוך לאמיץ וקשוח (להשפעת עמלק ראו עמ' 17). **ההזדמנות לעלות לארץ הוחמצה, והמחיר היה כואב ביותר. היה אפשר אחרת.** חטא המרגלים הפך לאב-טיפוס, דפוס חוזר, בהיסטוריה היהודית.

מופע קדום יותר של החמצה זו ניתן לראות בירידה מצרימה של כל משפחת יעקב ("בני ישראל") מפני הרעב בארץ. למרות שעברו עשרות שנים מהרעב, בני ישראל עדיין נשארו במצרים. שנים רבות מדי בשפע כלכלי, כבמלכות דבש, השכיחו מהם את מטרם לחיות בארץ ולהקים בה את הבטחת ה'. ההזדמנות הוחמצה, המצב במצרים התהפך, ובני ישראל הפכו עבדים למשך כ-200 שנה! הרמב"ם טוען שאין מדובר בגזרה קדומה משמים, אלא כתוצאה טבעית של ההשתקעות, "מְנַהֲגוּ שְׁלֵעוּלָם" (תשובה ו,2ה), שאפשר להסבירה בשנאת הזר.

הרחבות ועיונים

הקדמה לפרק א – זהו הפרק הפותח את המגילה. במבט ראשון, נדמה כי הפרק עוסק בעיקר בהצגת ראוותנותו ועוצמתו של המלך אחשוורוש. עם זאת, מבט מעמיק יותר מגלה שהפרק מצייר את המלך באור נלעג: שתיין, רודף כבוד ושליטה, חסר איפוק וחמום מוח. אם נשאל: מדוע בחר המספר לשלב את התפאורה הזו בתחילת המגילה? מדוע לא להתחיל ישירות מהאירועים המרכזיים, כמו בחירת אסתר למלכה בפרק הבא? נוכל להשיב כי בנוסף, ובדרך כלל בניגוד לסיפור הגלוי, המספר מבקש להראות מצד אחד את **קלות הדעת וטיפשות התנהלותו** של המלך אחשוורוש, ומצד שני את **מנגנון ההתייעצויות הרבות בממלכה**, שיעלמו עם הופעת המן.

כמו שתיינותו ותשוקתו להפגין כוח. הקורא הנבון מבחין שיש **מלך אחר** והוא המוביל את השתלשלות האירועים. מבעד לסיפור המגילה הפשוט, יש **סיפור אחר**, נסתר, שהוא הסיפור האמיתי, ואותו ניתן לגלות על ידי קילוף ציפויי הפאר והשררה המזויפים.

המלך מאוד נוכח בסיפור, ואף מבקש להיראות כזה. המילה "מלך" מופיעה במגילה 196 פעמים, יותר ממספר פסוקי המגילה (167!), בנוסף למילה "מלכות" הנזכרת 26 פעמים. אך, כפי שהקורא הנבון יבחין, מהלכי המלך נעדרי עומק, הם רדודים ושטחיים

לו וְנוֹתְנִין לוֹ פֶּמָה דִּינְרִין שֶׁל זָהָב שְׁלֵא לְהִשְׁקוֹתוּ בּוֹ [=שלא יפנה אליהם את הכוס]. אֲבָל אֲחַשְׁוֶרֶשׁ לֹא הִכְנִיס אוֹתוֹ הַכּוֹס בְּסַעֲדָתוֹ, אָמַר מִי שֶׁהוּא רוֹצֵה לְשִׁתּוֹת – יִשְׁתֶּה, לְכֶּה נֹאמַר "וְהִשְׁתִּיחַ כִּדְתַת אֵין אֲנִס" (מדרש פנים אחרים על מגילת אסתר ב,א).

הטירוף הכפייתי לשתות יין, שגרם בעבר להתנגדות, הוחלף בארמונו של אחשוורוש בחופש אלוהלי – מתנת חינוך מהמלך לנתיניו. כך, הכמיהה לחירות ולשחרור הופכת לכלי רב עוצמה, המוביל בפועל להתמכרות עמוקה יותר מאשר כפייה עד מוות.

וְהִשְׁתִּיחַ כִּדְתַת אֵין אֲנִס – מדובר במהפכה שעשה אחשוורוש. ועל כך אומר המדרש:

"אָמַר רַבִּי לִוִּי: כִּף הָיָה טַכְסִיס [=טקס] שֶׁל [אנשי] פָּרַס, שֶׁהָיָה לָהֶם כּוֹס גְּדוֹל מִחֲזִיק שְׁלִשִׁים שְׁמִינִיּוֹת, וְהוּא נִקְרָא פִתְקָא, וְהֵם מְשַׁקִּים בּוֹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, אֲפֵלוּ הוּא מֵת אֲפֵלוּ הוּא מְשַׁתַּגֵּעַ הוּא שׁוֹתֵה. וּמִי שֶׁהוּא שָׂר הַמְּשַׁקִּים הָיוּ גְדוֹלֵי פָּרַס מְעֻשְׂרִין אוֹתוֹ [בשוחד], שֶׁ הַגְּדוֹלִים שֶׁל מְסַבִּין רוֹמְזִים

וְהִשְׁקוֹתוֹ בְּכֵלֵי זָהָב וְכֵלִים מְפָלִים שׁוֹנִים – גביעי יין מוזהבים וענקיים מעתיקות האימפריה האחמנית בפרס.

פרק א – היכרות עם אחשוורוש ופרס

פתיחה

^אמְדִינָה – מחוז.

^באֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה – המלך ישב במבצר (= "בִּירָה") שבתוך העיר שושן, מקום העם. ^גפָּרְס וּמְדִי – ראו מפה בעמ' 40. הַפְּרָתָמִים – מפרסית: השרים החשובים. ^דיָקָר – כבוד. שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם – כחצי שנה.

^הוּבְמִלּוֹאֵת – לקראת סיום, שהרי העמים נשאר עד היום האחרון (פסוק יא). בְּחֻצְרָא גִנַּת בֵּיתָן הַמֶּלֶךְ – בחצר הגדולה שהגינה של ארמון ("בֵּיתָן") המלך נמצאת בה. ^וחֹר פְּרָפְס וְכוּ' – האריגים בארמון היו עשויים מפשתן לבן ("חור"), צמר גפן ("פְּרָפְס"), צמר צבוע תכלת יקרה המופקת מחילזון ("וּתְכֵלֶת"), והיו קשורים ("אָחוּז") בחבלי פשתן ("בוץ"). וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף – האריגים בצמר צבוע אדום-בורדו ("אַרְגָּמָן") היו תלויים על מוטות גליליים של כסף. שֵׁשׁ – שיש. רִצְפַת בְּהַט... וְדָר וְסַחֲרָת – רצפה משוכצת (פסיפס) באבנים טובות. אפשר שבהט הוא סוג של מינרל גבישי (Alabaster), דר הוא שיש לבן או פנינה, וסוחרת הוא שיש שחור (מ"מ). ^זוַיֵּיזַן מִלְּכוּת – יין משוכח מבית המלך. ^חוְהִשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אַנְס – נחנק חוק (= "דָּת" בפרסית) שהשתייה לא תהיה בכפייה, וזהו חידוש בפרס. יָסַד – ציווה. רַב בֵּיתוֹ – הממונה על בתי המלך.

^אוַיְהִי בַיָּמֵי אַחְשֻׁרוּשׁ, הוּא אַחְשֻׁרוּשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדָּוָה וְעַד כּוּשׁ, שָׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה.

משתה ענק להראות את עוצמת מלכותו

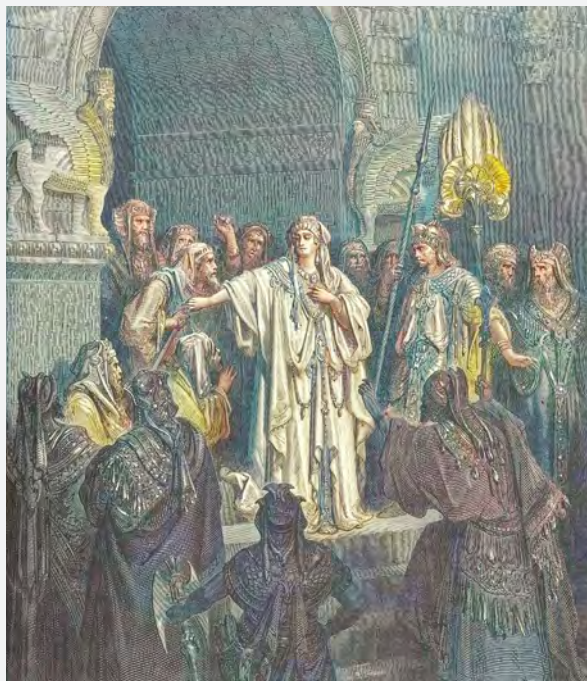
^בבַּיָּמִים הֵהֵם, כְּשֶׁבַת הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ עַל כֶּסֶף מְלָכוֹתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה. בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמֶלְכוֹ עָשָׂה מְשֻׁתָּה וְלָכַל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו – חיל פָּרְס וּמְדִי, הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת – לְפָנָיו. בְּהִרְאָתוֹ אֶת עֲשָׂרוֹ כְּבוֹד מְלָכוֹתוֹ וְאֶת יָקָר תְּפָאֲרַת גְּדוּלָתוֹ, יָמִים רַבִּים, שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם.

משתה סיום להראות את רכושו

^הוּבְמִלּוֹאֵת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה, לְמַגְדוֹל וְעַד קָטָן, מְשֻׁתָּה וְשָׁבַעַת יָמִים בְּחֻצְרָא גִנַּת בֵּיתָן הַמֶּלֶךְ. חֹר פְּרָפְס וּתְכֵלֶת אָחוּז בְּחֻבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן, עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ; מְטוֹת זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהַט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסַחֲרָת. וְהִשְׁקוֹת בְּכָלֵי זָהָב וְכָלִים מְכָלִים שׁוֹנִים, וַיֵּיזַן מִלְּכוּת רַב כְּיַד הַמֶּלֶךְ. וְהִשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אַנְס, כִּי כֵן יָסַד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹן אִישׁ וְאִישׁ.

הרחבות ועיונים

אל תשוקתו לכוח, שהיא יצירתו שלו, ויצר השלטון שלו עצמו נהפך למכשיר שיעבוד המוביל ללכידתו. **המלך, שנוכח בכל המגילה, אינו מתגלה כמנהיג או מוביל מהלכים מדיניים.** למעשה, לאורך כל הסיפור, המלך אינו יוזם דבר בעצמו: בפרק זה, ממוכן מציע לו כיצד לנהוג במלכה הסרבנית; בפרק הבא, **נְצִירֵי הַמֶּלֶךְ מְשַׁרְתִּיו** מציעים לו לבחור מלכה חדשה; בפרק השלישי, המן יוזם את השמדת העם, והמלך מסכים; אסתר מפרה חוק ומזמינה את המלך למשתה עם המן; המלך שואל את המן מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, וחרבונא מציע לתלות את המן; אסתר ומרדכי מתמרנים את המלך

ושתי מסרבת להזמנת אחשוורוש. גוסטב דורנה.

”בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בִּיָּיִן” – נעיין ברעיון המשתאות ובסדרי המדיניות בפרס. הפרק כולו עוסק באובססיה של המלך להפגין את שליטתו במשתה שארך חצי שנה שמטרתו **”בְּהִרְאָתוֹ אֶת עֵשֶׂר כְּבוֹד מְלָכֹתוֹ וְאֶת יָקָר תַּפְאָרַת גְּדוּלָתוֹ”** (ד), גם לנוכח האפשרות ההיסטורית שמדובר במפגש הכנות צבאיות למלחמה. משתה הסיום הפנימי (”אפטר פארטי”) מתואר בתיאורים אגדיים של עושר מופלג וראוותנות חסרת גבולות. גם ההוראה רוויית האלכוהול והטשטוש **”לְעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ”** (ח), נועדה להעניק לנתינים תחושת עונג מוחלטת, אך בו בזמן לשמש כהפגנת שליטה קיצונית, כמעין

בלון נפוח של יוקרה וכוח. והנה, ביום האחרון, בשיאה של ההפקה הגדולה, כשהמלך שיכור לגמרי, המלכה ושתי מפרה חוק ומפוצצת את הבלון, ובצדק רב יש לומר.

המלך שולח שבעה סריסים-משרתים, לא פחות, להביא את ושתי **”לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מְלָכֹת לְהִרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפִיָּה”** (יא), כדי שיעריצו את יופייה ואת שליטתו בה כמו **”כְּלֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ”** (בבלי, מגילה יבב), והיא מסרבת. המלך קורא להביא את **”וְיִשְׁתִּי הַמְּלָכָה”**, והיא משיבה שהיא תחילה מלכה, **”הַמְּלָכָה וְיִשְׁתִּי”**.

בסכסוך אישי כזה, המלך חסר יכולת להחליט לבד, ולכן הוא מכנס את הקבינט העליון ביותר כדי לדון באירוע. ממוכן, היועץ הזוטר ביותר, מקבל את רשות הדיבור והופך את הסכסוך המשפחתי לעניין ממלכתי-ראוותני – תסריט אימים מופרך, אך תפור בדיוק לחרדותיו של המלך. כך נשאב המלך

הרחבות ועיונים

^ב "הָיִיתָ לָּהּ פֶּתַח הַנְּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ" – החיים בהרמון הנשים של המלך היו אומללים. על הרמון המלך שומר סריס, שמשמעו היסודי 'משרת למלך', אך בממלכה הפרסית הפך לתואר עבור מי שנטלו ממנו את כושר ההולדה, באמצעות פגיעה באיברי מינו. על הרמון המועמדות אחראי הַגִּי, שתפקידו לדאוג לצרכיו המיניים של המלך על ידי טיפול בנערות המועמדות, המנותקות ממשפחתן ומגיעות בודדות וחסרות ניסיון.

גורלה. לאומללות: אלמנה חיה, בובה משומשת כמאסר בית, ללא יכולת להינשא לאיש. לולא התפנית הזהותית המפתיעה בחייה של אסתר, גם היא היתה עלולה להפוך לחפץ דומם בין שאר רהיטיו של המלך.

על פיתוח אישיותן של הנערות איננו שומעים דבר. הדגש כולו על טיפול קוסמטי מוגזם שנמשך שנה שלמה, במטרה להפוך אותן ליפות ומושכות. כך הופכות הנשים ל"בובות", כלי אסתטי עבור המלך. משך הטיפול מתואר בלשון זו: "כִּי בֵּן יִמְלָאוּ יְמֵי מְרוֹקְיָהֶן" (להלן יב), המזכירה את המתואר על הטיפול במומיות במצרים: "כִּי בֵּן יִמְלָאוּ יְמֵי הַחַנְטִים" (בראשית נג).

כסופה של השנה הנערה נפגשת עם המלך, והיא מקבלת "מתנה" שנועדה לחזק מעט את ביטחונה. היא מורשית לקבל כל דבר שתרצה לקחת לפגישה. ומה בפגישה? במילים מובלעות, "בְּעֶרְבִי הָיָא כְּאָה, וּבִבְקָר הָיָא שְׂבָה" מתואר האונס השיטתי – מפגש חד-פעמי עם המלך, שעליו לא תוכל לספר לעולם לאיש אחר.

לאחר מכן, היא מועברת למתקן שני, שעליו ממונה שְׁעִשְׁגֹּז. אם המלך ירצה בה ללילה נוסף, הוא יקרא לה. אך ניתן להניח שהמלך לא ירצה בה שוב, ומשם נגזר

היכל בארמון המלך אחשוורוש בשושן הבירה. ציור משנת 1913, על ידי מוריס פילט, בנאמנות לממצאים הארכיאולוגיים.

הרחבות ועיונים

נְבוֹכַדְנֶצַּר (ג,טו), וכאן: "וַהֲדַת נְתַנָּה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה... וְהָעִיר שׁוֹשַׁן צָהֳלָה וְשִׁמְחָה". היהודים בכל מקום עורכים מסיבות כדי להעצים את המפנה. ואכן, "וַיְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מַתְּיָהֲדִים, כִּי נָפַל פַּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם". בראש הפרק הבא התבנית "נָפַל פַּחַד" תוכפל הן כלפי היהודים הן כלפי מרדכי. אפשר להניח שמרדכי, כמי שירש את לשכתו של המן, נחשף לרשימות נאמניו בכל מקום ומקום, ואולי משום כך רבים מתייחדים.

התהליך שמרדכי מוביל הוא כעין קמפיין הנמשך זמן רב: "כִּי גָדוֹל מְרָדְכִי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשִׁמְעוֹ הוֹלֵךְ בְּכָל הַמְּדִינֹת, כִּי הָאִישׁ מְרָדְכִי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל" (ט,ד). המאפיין של המלכות היא השימוש בכוח, והאמצעים לכך הם כבוד ויראה. ואכן כך היא ההלכה הפסוקה ברמב"ם (מלכים ומלחמות ב,א-ה):

כְּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ אֵימָה

^{טו}"וּמְרָדְכִי יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ" – נותרו עשרה חודשים עד לתאריך היעד, ומרדכי פועל להעצמת כוחו כמשקל-נגד להעצמת המן. מרדכי לובש מלכות, בדומה לאסתר ביוזמתה הראשונה מול אחשוורוש (ה,א) והוא מחציץ את ייחוסו היהודי ואת מעמדו הממלכתי, **מתוך בחירה** להגן על עמו. התיאור הראוותני והשופע של משתאות אחשוורוש הופך כאן למשתאות היהודים, תוך שימוש במונח חדש שלא נשמע עד כה – "שמחה" (שלושה מופעים בשלושה פסוקים!). העושר האגדי של המלך שהוצג בפרק הראשון, "**חור פָּרַפֶּס וּתְכֵלֶת** אָחוּז בְּחֻבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן, עַל גְּלִילֵי כֶּסֶף וְעֻמוּדֵי שֵׁשׁ; מְטוֹת זָהָב" וכו' (א,ו), משמש כאן כתפאורה למרדכי לכבוד ("יקר") היהודים.

הפסקה כולה ערוכה כנגד פרק ג, למשל, שם נאמר: "וַהֲדַת נְתַנָּה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה... וְהָעִיר שׁוֹשַׁן

ציור קיר מבית הכנסת ברורה אירופוס (המאה ה-5, סוריה). מימין אסתר ואחשוורוש, ומשמאל מרדכי במעיל מלכות והמן בבגדים בזויים. באמצע ארבע דמויות שנראות כהלניסטיות, כנראה מייצגות את יהודי דורה אירופוס.

סיכום הסיפור, שם החג וקבלתו

כד **כִּי הֵמֵן בֶּן הַמֶּדְתָּא הָאֲגָגִי, צָרַר כָּל הַיְהוּדִים, חָשַׁב**
 על הַיְהוּדִים לְאַבְדֵם, וְהִפְלִי פוּר הוּא הַגּוֹרָל, לְהִמָּם
 כה **וְלֹאֲבָדֵם. וּבִבְאֵה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אָמַר עִם הַסֵּפֶר "יָשׁוּב**
מִחֲשַׁבְתּוֹ הִרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים עַל רֹאשׁוֹ,"
 כו **וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל הָעֵץ. עַל כֵּן קָרְאוּ לְיָמִים**
הָאֵלֶּה 'פּוּרִים' עַל שֵׁם הַפּוּר, עַל כֵּן, עַל כָּל דְּבָרֵי
הָאֲגֵרָת הַזֹּאת, וּמָה רָאוּ עַל כִּכָּה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם.
 כז **קִיְמוּ וּקְבְּלוּ^ו הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זִרְעָם וְעַל כָּל**
הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם, וְלֹא יַעֲבֹר, לְהִיּוֹת עֲשִׂים אֵת שְׁנֵי
הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבְכֶם וְכִזְמַנְכֶם, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.
 כח **וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל יוֹר וְדוֹר,**
מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה, מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעִיר וְעִיר; וַיְמִי
הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים, וְזִכְרָם לֹא
יִסּוּף מִזְרָעָם.

שלב רביעי: אסתר ומרדכי מחזקים את תוקף החג

כט **וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי**
 אֵת כָּל תִּקְוַת לְקַיֵּם אֵת אֲגֵרַת הַפָּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית.
 ל **וַיִּשְׁלַח סִפְרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֶל שְׁבַע וְעֶשְׂרִים**
וּמָאָה מְדִינָה מִלְכוֹת אַחֲשׁוּרוֹשׁ דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת.
 לא **לְקַיֵּם אֵת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר קָיִם**
עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה, וְכַאֲשֶׁר קִיְמוּ
עַל נַפְשָׁם וְעַל זִרְעָם, דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת וְזַעֲקָתָם.

^(ט) **לְהִמָּם וְלֹאֲבָדֵם** – להכות אותם ולהביס אותם במלחמה עד שיאבדו.
^(כ) **וּבִבְאֵה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וכו'** – כשבאה הידיעה על גזרת המן אל המלך, גזר שכתבי ההשמדה של המן ישוּבו על המן עצמו. ^(כ) **לְיָמִים הָאֵלֶּה** – יום י"ד ויום ט"ו באדר, שקיבלו עליהם היהודים לעשותם ימי משתה ושמחה. **הָאֲגֵרָת הַזֹּאת** – המגילה הזאת. **וּמָה רָאוּ עַל כִּכָּה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם** – מדוע החליטו לחגוג ומה קרה להם.

^(כ) **קִיְמוּ וּקְבְּלוּ הַיְהוּדִים** – קיבלו על עצמם בחוק מחייב. היהודים מוצגים כאן כעם נצחי, אף על פי שהם מפורזים בין העמים. **כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם** – המתגירים (ח.י). **וְלֹא יַעֲבֹר** – שלא יוכל שום אדם לבטלם לעולם. ^(כ) **לֹא יַעֲבֹרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים וְזִכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרָעָם** – שלא יתבטלו ולא יישכחו.

^(כ) **לְקַיֵּם אֵת אֲגֵרַת הַפָּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית** – אחרי ששלח מרדכי את איגרת הפורים המחייבת לעשות את ימי הפורים (לעיל כ), קיבלו העם את דבריו והסכימו לקיים את ימי הפורים (לעיל כג, כד). משהתקבלה הסכמת העם, שלחו מרדכי ואסתר איגרת שנייה, המגילה שלפנינו, כדי לתת תוקף מחייב להסכמת העם. ^(כ) **דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת וְזַעֲקָתָם** – משפט קשה. אפשר שמשמעו: כשם שקיבלו היהודים על עצמם את הצומות על חורבן המקדש, כך יכלו לקבל על עצמם הלכות חדשות, ולכן קיבלו את ימי הפורים (ראו ר"ב ע"ט).

אחרית דבר למגילה

עיקרה של מגילת אסתר הוא **סיפור הישרדותו של עם ישראל בגולה**.

בכינוסים המשותפים בצום ובתפילה, בחגיגות בניית הכוח ובהיקהלות יחד במלחמה נגד אויביהם – הפעם מתוך בחירה והסכמה מלאה. רעיון זה משתקף בכיורו במהלך המגילה, אך האמורא התלמודי רבא מצא מילות הרמז במגילה, בפסוק "קִיְמוּ וְקָבְלוּ הַיְהוּדִים" (אסתר ט, כז) – ופירש: "קִיְמוּ מֵהַשְׁקָבָלוּ כְּפָר" – כלומר, חידוש הברית מתוך רצון. בכך כונן העם היהודי מחדש את זהותו בפרס מבחירה. זו עוצמתו של הסיפור.

סיפור המגילה הוא סיפור של הצלה, אך, חשוב להבחין, לא של גאולה. חג הפורים נותר חג גלותי. אומנם מרדכי ואסתר זכו לעמדות בכירות בשושן הבירה והיו לבעלי השפעה רבה, אך לא ברשות עצמם. ההצלה לוותה ביוזמה ובתושייה, אך נותרה תלויה בשרירות ליבו של המלך – אותו גורם שממנו צמחה הגזרה מלכתחילה. אומנם היהודים ניצלו, אך מצבם לא השתנה מהותית, כפי שהטיב לומר האמורא רבא, שחי בבבל (מגילה יד, א, בתרגום): "עֲדִין עֲבָדֵי אַחֲשֵׁרוּשׁ אֲנַחְנוּ". כלומר, גם לאחר ההצלה נותרו היהודים בגלות, במצב שברירי ופגיע, תחת שעבוד המלכויות.

בסיפור זה, שם ה' אינו מוזכר, מצב של "הסתרה פנים" שבו עסקנו במבוא למגילה. בהחלטה שרירותית, המונעת מתוך שנאה קמאית, מוטל צו השמדה על היהודים, אך במעשי תושייה ויוזמה, שני גיבורי המגילה – אסתר ומרדכי – מצליחים לסכל את המזימה. המגילה חושפת את התפתחות האירועים צעד אחר צעד, והקורא מגלה כי גיבורי המגילה מצליחים להניע מהפך פוליטי כביר: "בַּיּוֹם אֲשֶׁר שָׁקְרוּ אֵיבֵי הַיְהוּדִים לְשֹׁטֵט בָּהֶם וַנְּהַפֹּךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְהוּדִים הַמָּה בְּשֵׁנְאֵיהֶם" (אסתר ט, ב).

אך השינוי העמוק שמוביל למהפך הפוליטי טמון בתהליך של הכרת הזהות שעוברים גיבורי המגילה, ממצב של ניכור לזהותם ועד לחירוף נפש בפעולות למען עמם.

הכרת הזהות והבחירה בזהות היהודית כמאפיין מהותי בסיפור המגילה, הובחנה גם על ידי חכמי התלמוד (בבלי שבת פח, א). לפי דבריהם, קבלת התורה לראשונה בהר סיני התרחשה מתוך כפייה, ולכן תוקפה לכאורה אינו מוחלט. אבל לעומת זאת, **בסיפור מגילת אסתר התרחשה קבלה מחודשת של התורה ושל זהותם היהודית** – בהבלטת זהותם,

חג של הצלה לשעתה תחת צלה של הגלות

החג נותר גלותי **במהותו** – הצלה ושרידות בלבד, **ובשמו** – "על כֵּן קָרָא לַיָּמִים הָאֵלֶּה

פְּנִיָּם, עַל שֵׁם הַפּוֹר" (אסתר ט, כז).

באופן חגיגותו, במנהגי השתייה **המרובה**, בדומה למשתאות הפרסים. המגילה מדגישה את היפוך המצב: "וַנְּהַפֹּךְ הוּא" (אסתר ט, א), וכנגד המשתה שנערך

הפור הוא הגורל, הניחוש שהתורה אוסרת, כביכול שם החג מסמן כי לנו הגורל הטוב התהפך והוא מתעתע דווקא במי שביקש דרכו לפגוע בנו. ואף

הפשוט של העם המכיר בזהותו ובוחר בה, מופיעה נוכחות אלוהית, כפי שברכת "על הניסים" מסכמת: "וְעָשִׂיתָ לָךְ שֵׁם גָּדוֹל בְּעוֹלָמְךָ".

גם **האחוזה** המתבטאת בשאר מצוות החג שהוזכרו במגילה – **משלוח מנות ומתנות לאביונים** – היא מעשי חסד יהודיים, המדגישים את האחוזה, המאפשרת להתמודד עם המציאות. **אנו שמחים על היפוך המצב, אך אין זה חילוץ מן המצב העגום**, אלא רק מעבר זמני לצד השני של אותו סרגל, תנועת מטוטלת לשעתה.

הפתרון היוזמתי והדיפלומטי של פורים הוא בעל חשיבות עליונה, והוא מניב הצלחה לרגע, אך נותר זמני בלבד. הוא פותח הזדמנות, אבל כזו שלא מומשה בסיפור המגילה.

לעומת זאת, את חג חנוכה – שהתרחש למעלה מ-300 שנה לאחר מכן – אנו חוגגים משום שיצר מציאות חדשה: ריבונות יהודית, שבצילה פותחה התורה שבעל פה (ראו ספרנו "חנוכה"), שמונה ימים של שמחה במקדש המטוהר בארץ ישראל, שבאו מתוך עוז וגבורה במלחמתם העיקשת של אנשי קודש שהחלו מאפס, והתמידו במשך 25 שנה; ולא יום אחד של הצלה בגלות ויום נוסף של שמחה בשושן הבירה, שהושגו בתושייה, אומץ ותחכום – מעלות ראויות להערכה – אך בתפנית חטופה שנפרשה על פני שלושה ימים בלבד.

מיקודה של שמחת פורים – כפי שמסביר הרמב"ם אודות מתנות למי שהגורל פגע בהם (ראו עמ' 132) – היא **בשמחה הלאומית והקהילתית ובאחוזה הנגזרת** מהם. היא מגינה על פורים מפני חיקוי גויי של הפקרות, מחלצת אותו מן השבריריות שבו, ומעמידה אותו במקומו הנצחי: בהכרה של הזוהר, בקבלת אחריות של עשייה פוליטית קהילתית ולאומית פורצת דרך, ביוזמה, בתושייה הנדרשת, ובבניית חברה מלוכדת כנגד כל הצרות, כדבר ראשון במעלה. אחריו יבוא השלב השני. אחרי חודש השמחה, אדר, יבוא חודש הגאולה, ניסן.

בצו ההשמדה – "וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יִשְׁבוּ לְשָׂתוֹת וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוֹכָדָ" (טו,ג) – נערך משתה אחרי צו ההגנה – "וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צָהֲלָה וְשִׂמְחָה, לְיְהוּדִים הַיְתָה אֹרְחָה וְשִׂמְחָה וְשִׁשָׁן וְיָקָר... שִׂמְחָה וְשִׁשָׁן לְיְהוּדִים מְשֻׁתָּה יוֹם טוֹב" (ח,טו-יז). משתה היין הפכפך הוא, פעמים מביא הוא לשמחת השמדה ופעמים לשמחת הצלה. היין מטשטש את תפיסת המצב לאשורה.

גם מנהג **התחפושות** אומץ מן הגויים בגלויות אירופה (ראו עמ' 128), ובישראל השתרשה תהלוכת העדלאידע בהשראת הקרנבלים הגויים (מבלי להתייחס לפריצות שעלולה להתלוות אליהם). אין בעיה לאמץ מרכיבים מסוימים ממנהגי עמים אחרים, תוך סינון האסור והמגונה, והענקת משמעות מחודשת של שמחה וצמיחה. עם זאת, חיוני לשמור על הבחנה ברורה בטיבם של המנהגים ולתחום את גבולותיהם.

טיבו של חג הפורים הוא שמחה עזה ופורצת, אך נקודתית – פעימה של הצלה שהצליחה, אל מול אינספור מאורעות רצחניים ופרעות כואבים ושותתי דם שסיכולם לא צלח. בבסיסו, היין מאפשר לשכוח את הצער, מבלי לטפל בגורמיו, וכדברי ספר משלי: "תָּנוּ שִׁכָר לְאוֹבֵד, וַיֵּינִן לְמָרִי נֶפֶשׁ. יִשְׁתֶּה וַיִּשְׁכַּח רִישׁוֹ [=עוֹנִין] וְעִמְלוֹ לֹא יִזְכֹּר" (משלי לא,1-2). בפורים, היין מאפשר לנו יותר מזה, לשמוח על השרידות, גם אם היא זמנית, ולשכוח את יסוד מניעיה. גם בקיומו

שִׁירָה חֲדָשָׁה

שמחת פורים

אחדות ישראל וברית-שותפות בצער ובשמחה

מנהג התחפושות

מנהג התחפושות בפורים הרווח היום, החל להופיע בימי הביניים בקהילות אירופאיות, ועדויות עליו מופיעות החל מהמאה ה-14. נראה שמקורו במנהגי חגיגות המעבר מחורף לאביב שנהגו ברחבי אירופה, והגודע שבהם עד היום הוא קרנבל המסכות בוונציה שבאיטליה, הקל באמצע פברואר ונמשך שבועיים, בזמן הסמוך לפורים. חגיגה זו כללה טקסי תחפושות ומסכות שבהם אנשים מסתירים את זהותם (חלק מהמעשים היו מעשי הוללות ופריקת עול). סמיכותו של המנהג לפורים והרצון **להרבות שמחה** בו גרמו לאימוצו על ידי יהודי איטליה ואשכנז.

ומחסומים בין אנשים. על המנהג קמו גם עוררים, בטענה שהוא הופך להוללות, ולפעמים כרוך באיסור לבישת בגדי המין השני, כאמור: "לא יִהְיֶה כָּלִי [=בגד] גָּבֵר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבֹּשׁ גָּבֵר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה" (דברים כב,ה). וכך הרמב"ם פוסק (עבודה זרה יב,ו):

מנהג התחפושות הוסבר גם כביטוי סמלי להיפוך שבפסוק "וַיִּנְהַפֹּךְ הוּא" (אסתר ט,א). למנהג נוצרה גם פרשנות דרשנית שלפיה המגילה מציגה עלילה בתחפושת והדמויות משחקות בשני סיפורים במקביל, גלוי וסמוי. היום המנהג רווח בכל הקהילות, והוא מוסיף שמחה רבה; ראיית אנשים מוכרים בלבוש מצחיק ומשונה, שוברת מחיצות

לֹא תַעֲדָה [=תתקשט] אִשָּׁה עֲדִי [=תכשיט] הָאִישׁ, כְּגוֹן שְׂתָשִׂים
בְּרֵאשָׁה מְצַנְפֶת או כּוֹבֵעַ, או תִּלְבֹּשׁ שָׂרָן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ [=כלי
נשק], או שְׂתַגְלִיחַ רֵאשָׁה כְּאִישׁ. וְלֹא יַעֲדָה אִישׁ עֲדִי אִשָּׁה,
כְּגוֹן שְׂיִלְבֹּשׁ בְּגָדֵי צְבָעוֹנִין וְחֲלִי [=תכשיט] זָהָב בְּמָקוֹם שְׂאִין
לוֹכְשִׁין אוֹתָן הַפְּלִים וְאִין מְשִׁימִין אוֹתוֹ הַחֲלִי אֶלָּא הַנָּשִׁים
– הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

גבול מובחן היטב בין תחום הגבר לתחום האישה, הבחנה שהיא מקולקלת בימינו מאוד. מצד שני "הכל כמנהג המדינה", על פי המוסכמות החברתיות. אומנם הן דינמיות ומשתנות, אבל לעולם יש לשמור על גבולות הבחנה בין איש לאישה. הרמב"ם ופוסקים נוספים אוסרים על האיש להתחפש לאישה ולהפך; ויש שהתירו בפורים לצורך השמחה (רמ"א

יש בגדים וחפצים שמאפיינים נשים או גברים, ובהם אין לערבב את המינים. הסיבה לכך היא או מפני שהיה זה דרך מדרכי עבודה זרה, או מפני שהיה בכך פתח להפקרות מינית (מ"ג ג,לח"ט). עיקרו של דבר, תמיד יש לקיים

מצות היום: סעודת פורים ומשתה

בפורים יש מצווה גדולה לשמוח באכילה דשנה ושתייה משכרת דווקא ביום, ואם עשה סעודת פורים בלילה – לא יצא ידי חובתו, ולכן אין מצווה להשתכר בלילה. כך מנסח הרמב"ם את מצוות הסעודה והמשתה (מגילה ב, טו):

כִּי־צִדַּח חֻבַּת סְעוּדָה זוּ? שְׂיֵאכַל בֶּשֶׂר, וְיִתְנֶן סְעוּדָה נְאֻה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ, וְשׂוֹתָה יַיִן עַד שְׂיִשְׁתַּכֵּר וְיִרְדֵּם בְּשִׁכְרוֹת.

מעט מהרגיל ו"עד" פירושו "לפני", "שהשכרות איסור גמור הוא ואין לך עבירה גדולה מזו" (אורחות חיים); ויש שהבינו שמצווה להשתכר כפשוטו, אלא שהדבר תלוי ביכולת האדם, ולעולם אין מי שיאמר שיותר להגיע למעשה אסור או מבזה. וסכנה היא להגיע להוללות של שטות, או בדן הדעת ובזיון הרוח, בייחוד מי שאינו רגיל ואינו מכיר בגבול יכולתו לשתות שכר עלול לבוא לידי חוסר שליטה, הקאה והתפרקות הגוף.

נמצא שהדרכת הרמב"ם מאוזנת. ועיקר הדברים היא לשמוח בחיים שזימן לנו הקב"ה, ובמאמץ בכל כוחותינו לשם שמים, וכדברי הרב המאירי (בתלמוד, ע"ס):

וּמְכַל מְקוֹם אֵין אָנוּ מְצִינִים הַלְשִׁתְּפֵר וְלְהַפְחִית עֲצָמֵנוּ מִתּוֹךְ הַשְּׂמֵחָה, שְׁלֹא נִצְטַיְנוּ עַל שְׂמֵחָה שֶׁל הוֹלְלוֹת וְשֶׁל שְׂטוּת, אֶלָּא בְּשִׂמְחָה שֶׁל תַּעֲנוּג שְׂיִגִיעַ מִתּוֹכָה לְאַהֲבַת ה' וְהוֹדָאָה עַל הַנְּסִיִּים שְׂעֵשָׂה לָנוּ.

עיקרו של היום הוא תחושת השותפות של העם (סולידריות). אחד מהקשיים להרגיש את החיבור והאחדות הוא מתיחות ומשקעים שיש בינינו לבין אחרים. השכרות מסייעת לנו להתגבר על המחסומים והחסימות. שתיית היין ואווירה מעטה של קלות דעת, מאפשרת לנו לקיים בפורים "כל ישראל חברים".

מצות הסעודה היא לאכול בשר, או להכין ("יתנן") סעודה כפי היכולת הכלכלית ("ידו"). כמו כן, שתיית יין מתוך שמחה כנגד משתאות היין במגילת אסתר, שתוארו כמשתאות ריקנות והוללות בממלכת אחשוורוש, לעומת היהודים שעשו משתאות "שמחה".

בתלמוד כתוב בשם רבא (מגדולי האמוראים בערך ב-300 לספירה): "מְחִיב אֵינִישׁ לְבִסּוּמֵי כְּפוּרְיָא [= חייב אדם להשתכר בפורים] עַד דְּלֹא יִדַע בֵּין אַרְוֵר הֶמֶן ל'כְּרוּף מְרַדְכִי'" (בבלי, מגילה ז, ב). טיבה של האמירה היא שישתה לשוכרה עד שלא יבחין ויתבלבל בין האמירות "ארור המן" ל"ברוך מרדכי" שאומרים בסוף קריאת המגילה (ראו עמ' 116), או אפילו שלא יבין את המשמעויות של תכני האמירה. נשים לב, מבחינת התכנים אין מדובר בהבחנה בין שקר לאמת או בין טוב לרע, בין המן למרדכי או בין ארור לברוך, כי גם "ארור המן" היא טענה טובה. הכוונה היא להבחין בין לקלל את המן (סור מרע) לבין לברך את מרדכי (עשה טוב) (ראו ת"י ישעיהו ז, טו).

לפי הרמב"ם ופוסקים נוספים המטרה היא לשתות יותר מן הרגיל. השכרות היא בתוך הסעודה עד שיירדם מתוך שטטוש ושכרות, ולא שיתנהל בחברה כשיכור. הרמב"ם מגנה את השכרות, ויותר מכך, את ההיאספות להשתכר יחד (מ"ג ג, 12). מכל מקום, יש פוסקים שהבינו שרק שותה

מצות היום: משלוח מנות

מטרת מצות הסעודה היא השמחה על השותפות יחדיו והחברות. לכן מצווה בפורים להעניק **מתנת סעודה** איש לרעהו, כדי לחזק את השמחה המשותפת, שהרי לולי הערבות ההדדית המופיעה במגילה היינו כולנו אובדים (מגילה ב,טו):

וְכֵן חָיֵב לְשַׁלַּח שְׁתֵּי מְנוֹת שְׁלֵבָשָׁר או שְׁלֵמִינֵי תְּבַשִּׁיל
או שְׁנֵי מִינֵי אֲכָלִין לְחֵבְרוֹ, שְׁנַאֲמַר: "וּמְשַׁלַּח מְנוֹת
אִישׁ לְרֵעֵהוּ" (אסתר אסתר ט: ט,כב) – שְׁתֵּי מְנוֹת לְאָדָם אֶחָד.

וְכָל הַמְרַבֵּה לְשַׁלַּח לְרֵעִים – מְשַׁבַּח.

יד ואישי, אף שאינו עומד

בכללי המשלוח, כגון עוגייה אחת ופתק ברכה, מתבל מיוחד, סלט באריזה קטנה וכדומה, או להושיב את הבא אל ביתכם לשיחת התעניינות קצרה על קפה ועוגה. השתדלו לא להניח את המשלוח על דלת הבית וללכת, או לשלוח עם ילדים, אלא לבוא בעצמכם ולנהל שיחה קצרה.

מהותה של המצווה היא הבעת הקשר האישי דרך הנתינה, ולא רק הדאגה למזון. לכן הנתינה נאמרה בלשון אישית ואינטימית, אחד לאחד, "איש לְרֵעֵהוּ", לעומת לשון הרבים של "מְתַנּוֹת לְאֶבְרָיִים". ולכן המצווה מתקיימת גם בהחלפת מנות הדדית המדגישה את מהות המצווה: הקשר החברי. זו לשון ההלכה:

וְאִם אֵין לוֹ – מִחֲלִיף עִם חֵבְרוֹ: זֶה שׁוֹלַח לְזֶה סְעוּדָתוֹ, וְזֶה

שׁוֹלַח לְזֶה סְעוּדָתוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם "וּמְשַׁלַּח מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ".

לו. תשקיעו גם בברכה, לא בעטיפה או במוצר. משהו פשוט וייחודי.

המצווה מוטלת על כל איש ואישה מעל גיל מצוות, ויש לחנך את הילדים לתת. כשנותנים אוכל – יש לתת שתי מנות שונות של אוכל, לגוון. אפשר לתת מאכל מוכן לאכילה או תבשיל (רמב"ם, שו"ע) ולדעת פרשני השו"ע אפשר לשלוח משקה, או לשלב למשל עוגה ובקבוק יין.

פעמים רבות מאגר החברים גדול, ומצטרפת לכך תחושה של "לא נעים" ממי שהביא, וכל העניין הופך לטרחה רבה שיש בה תחרות מנות מושקעות ומפוארות, ובצידה סכנה של היפגעות מהעדפת איש על רעהו, או שימוש חוזר במשלוח מנות יד שנייה וכדומה. מוצע להפריד בין "משלוח מנות" אחד או שניים שיעשה מושקע ומכל הלב, לבין הוקרה של מי שמעניק לכם, אם אינכם מרגישים נוח להשיב ריקם: אפשר לשלוח משהו קטן מעשה

אולי עדיף לתת למישהו שהקשר איתו אינו חזק אך הוא מוערך בעיניכם, או מישהו שיופתע שנותנים

בחזרה לשמחה – מהות השמחה

מצות השמחה ביום פורים היא לפרוץ את המעגל האישי ומעגל החברים הראשוניים. לכן יש ראשית להשקיע במתנות לאביונים, ויש בכך התנהלות אלוהית, כפי שמנסח הרמב"ם (מגילה ב,יז):

מוטב לְאָדָם לְהִרְבוֹת בְּמִתְנֹת אֲבִיוֹנִים מְלִהְרִיבוֹת בְּסֵעוּדָתוֹ
 וּבְשִׁלוּחַ לְרֵעֵיו, שְׂאִין שְׂמֵחָה גְדוֹלָה וּמִפְאָרָה אֲלֵא לְשִׂמְחָה
 לֵב עֲנִיִּים וִיתוּמִים וְאֶלְמָנוֹת וְגֵרִים; שֶׁהַשְּׂמֵחַ לֵב הָאֲמֻלָּלִים
 הָאֵלוֹ – מִדְּמָה בְּשִׂכְיִנָּה, שְׁנַאֲמַר: "לְהִתְחִיֹת רוּחַ שְׂפָלִים
 וְלִהְתְּחִיֹת לֵב נִדְכָּאִים" (ישעיה נז, טו)•

חיינו, בכל זמן ובכל מקום: ראשית, להכיר את האלוהים, להבין את המושג ושאין האלוהים בצלמו של האדם; שנית, להתבונן כיצד העולם פועל, לשון אחר: כיצד ה' מנהיג את עולמו; ושלישית, מתוך כך להנהיג את עצמך בהלימה, בהתאמה, בהידמות להנהגת ה'. אלו הן הפסקאות החותמות את מורה הנבוכים של הרמב"ם. על האדם להגיע לשמים, ומשם הוא יורד לעשות מעשי חסד בארץ.

מצות מתנות לעניים מקבלת משמעות עמוקה לאור דברי הרמב"ם על ההידמות האלוהית כפי שהתורה מצווה עליה במצווה המקיפה את כל חי האדם: "וְהִלַּכְתָּ בְּדִרְכֵי יְיָ" (דברים כח, טו). האכפתיות לשם לב לאומללים שסביבנו, להשיג עליהם ולתת להם כוחות, היא חיקוי השגחת ה' (=הידמות לשכינה). זוהי עדות לכך שהאדם השיג תובנה גדולה מן השמים ויורד למטה אל הארץ לבטא את עוצמת החיים שרכש. שמחה של האדם לעצמו – אינה השמחה הרצויה, ו"מי שנועל דלתות חצרו, ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש – אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כְּרִסוֹ" (שביית יום טוב ו, יח). זו עיקר שמחת פורים.

נשים לב: לא רק לעניים, גם לאומללים ולבודדים שבינינו, יתומים ואלמנות וגרים.

הפסוק השלם הוא דברי ה' שניתנים לישעיהו הנביא: "כִּי כֹה אָמַר יְיָ וְנִשְׂא שִׁכְן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ: מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן, וְאֵת דְּכָא וְשְׂפָל רוּחַ, לְהִתְחִיֹת רוּחַ שְׂפָלִים וְלִהְתְּחִיֹת לֵב נִדְכָּאִים". ה' שוכן במרום, בגובה, אבל דואג לנמוכי הרוח, למדוכאים ולעצובים, ומטרתו להרים את רוח השפלים, ולתת להם חיים. התורה מתארת זאת לא רק כדי שהאדם יידע מה מעשיו של ה', אלא כדי שהאדם יחקה את ה' במעשיו, וידאג גם הוא לאומללים. עיקר המעשה הוא לתת בשמחה ולשאול בשלומם, להראות אכפתיות ושותפות. בררו למשל על כתובת של נזקקים, וסעו לתת להם משלוח בשמחה וביקור קצרצר. הכניסו להם לבית את החבילה, שאלו לשלומם, ברכו ושמחו איתם בברכה מכל הלב. קחו אפילו שוקולד קטן וכדומה, ואכלו איתם יחד. ואם הדבר טוב ומתאים, בקרו בתי עניים, שירו ורקדו עימם לשמחם.

לפי דרכו של הרמב"ם מטרת חיינו של כל אדם נעשית בשלושה שלבים הנעשים רצוא-ושוב בכל